

IDEA *list*

№1 (19) • 2022

- **Благородний вісімковий шлях**
- **Ваджра – сяйлива дорогоцінність**
- **Зі «Ста тисяч пісень Міларепи»**

Журнал культурної асоціації «Новий Акрополь»

Благородний вісімковий шлях _____	3
Мілінда-Паньхо _____	12
Зі «Ста тисяч пісень Міларепи» _____	14
Міямото Мусасі. Шлях Самурая _____	18
Міст між культурами. З історії перекладів буддійських текстів _____	21
Ваджра – саялива дорогоцінність _____	25
Немає друга понад мудрість _____	28
Діти Міноса _____	30

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ

Головний редактор:

Антон Мусулін

Відповідальна за випуск:

Юлія Каменщикова

Редактори:

Вікторія Фертенко

Ольга Косянчук

Тетяна Косянчук

Макетування:

Юлія Каменщикова

Олена Чіркова

Фото:

pixabay.com

wikiwpedia.org

Цей випуск було заплановано на початок березня 2022 року, але з відомих причин ми призупинили роботу редакції.

Ні, ми не сиділи склавши руки. Ми працювали і працюватимемо там, де потребують люди і наша Батьківщина. Водночас прийшло розуміння, що ми повинні робити свій внесок і в культурне поле нашої країни.

Тема цього номеру – філософія буддизму. Вона вчить нас глибокому розмірковуванню про природу свідомості, пропонує шлях подолання страждань, дає рішучість самураїв, коли час діяти.

Ми публікуємо низку текстів, які допоможуть нам з різних сторін побачити філософію буддизму. Її практичний аспект розкриє лекція Делії Стейнберг Гусман, спонукати до дії буде легендарний Міямото Мусасі, а замислитися про природу речей змусить «Мілінда-паньхо» – греко-буддійський текст у перекладі видатного українського індолога, закатованого радянською владою у 30-х роках, – Павла Ріттера. Вірші Міларепи – найвідомішого поета і йогина Тибету, який через важкі випробування долі отримав просвітлення, переклав наш сучасник Ярослав Литовченко, із родини українських канадських емігрантів, котрий нині захищає свободу України в лавах ЗСУ. Ми дізнаємося про один з найголовніших символів Сходу – ваджру, а також будемо причетними до карколомних шляхів давніх китайських вчителів і перекладачів Ши-гао й Кумарадживи. А натхнення нам даруватиме поезія Івана Франка і Антона Мусуліна. Тож читаймо, гартуймося і йдемо до світла, а буддизм допоможе!

Ваша редакція ■

БЛАГОРОДНИЙ ВІСІМКОВИЙ ШЛЯХ

■ Делія Стейнберг

На форумі,¹ присвяченому філософії Сходу, гадаю, важливо зазначити, що насправді філософія єдина. Де б не виникла любов до мудрості – на Сході чи Заході, у будь-якому куточку землі, – вона бере початок у глибинній сутності людини. Форми та поняття філософії подекуди відрізняються, але нам варто намагатися зводити воедино підходи та застосовувати найкраще з філософії Сходу та Заходу задля користі всіх людей.

Сьогодні ми звернемося до Благородного вісімкового шляху, який є частиною вчення Сіддгартхи Гаутами Будди. Втім, я не маю на меті говорити про якусь певну релігію, натомість я спробую визначити низку філософських цінностей, що є фундаментальними повсюди, як на Сході, так і на Заході.

Мабуть, буддизм є однією з найбільш філософських релігій. Адже буддистські вчення і тексти не наполягають на концепції Бога, а також на

¹ Віртуальний форум «Філософія Сходу для західних людей», проведений 2021 року школою філософії «Новий Акрополь».
www.nueva-acropolis.com/foro-filosofia-de-oriente

тому, що людина має вірити в Бога чи у певних богів. Буддизм передусім зосереджений на покращенні людини, на моральному вдосконаленні. І я вважаю це беззаперечно актуальним, адже сьогодні нам усім потрібно вміти вдосконалюватись, щоби могли рухатися вперед серед умов, в яких живемо.

Існують проблеми, які охопили весь світ і стосуються всіх людей. Нам слід звернутися до вчень, що невідкладні часу і дуже корисні саме в такі періоди, як зараз, коли ми потребуємо внутрішнього покращення. Навряд чи людина суттєво змінилася за тисячу або кілька тисяч років, головні її проблеми ті ж самі. Деякі змінилися обставини, це правда, історичні умови зараз інші, але якщо ми зуміємо адаптувати позачасові вчення, то зможемо змінити обставини, і не будемо настільки пригніченими тим, що відбувається довкола.

Перш ніж звернутися до Благородного вісімкового шляху буддистської філософії, я хочу розповісти невелику історію, яка може здатися дитячою, але насправді вона призначена для

дорослих. Над цією історією варто міркувати і її слід зберегти.

Коли принц Сіддгартха досяг повноліття, його батько, який оберігав сина від усіх турбот і труднощів, нарешті дозволив йому оглянути володіння, побачити місто та його мешканців. Сіддгартха вирушив у дорогу в супроводі візничого – особливої людини, бо це був не просто візничий, а великий філософ. Принц їхав вулицями свого міста і спочатку був дуже щасливий побачити так багато людей. Містяни впізнавали і вітали його. Аж раптом принц помітив чоловіка, чий вигляд дуже вразив юнака: той був немічним, насилу рухався, його волосся було сивим, а шкіра вся в зморшках. Сіддгартха ніколи раніше не бачив таких людей, тому він запитав візничого:

— Що сталося з цією людиною?

— Нічого. Це просто старий чоловік. Він прожив багато років, а роки залишають на тілі слід.

Сіддгартха замислився і продовжив прогулянку. Потім він зустрів людину, яка не могла ходити й говорити. Принц знову звернувся до візничого:

Колесо Дгарми. Монастир Джоканг. Лхаса, Тибет.

— Що сталося з цією людиною?
 — Вона хвора.
 — Що таке «хвора»?
 — Тіло не служить людині, як раніше. Це не просто старість: хворий втрачає здатність до багато чого, тому не може подбати про себе.

Насамкінець, під час цієї не дуже приємної прогулянки принц зустрів похоронну процесію. Чоловіки несли труну, в якій він побачив людину, яка була бліда, застигла і нерухома. Сіддгартха спитав свого візничого:

— Що сталося з цією людиною?
 — Вона мертва.
 — А що таке «мертва»?
 — Людина втратила своє тіло – інструмент, яким вона користувалася і який нарешті відслужив своє. Душа звільнилася від тіла, й одного разу знову повернеться сюди, щоб подивитися, що відбувається на землі.

Принц більше не хотів продовжувати прогулянку. Він повернувся до палацу і довго міркував над тим, що побачив: над старістю, хворобою та смертю. Зрештою він дійшов висновку,

що люди потерпають від страждань. Адже старість приносить страждання, хвороба породжує страждання, і смерть завдає страждань. І тому Сіддгартха порушив великі питання про страждання. Страждання існує. В чому його причина? Що ми можемо зробити, щоби страждання зникло? Аби зарадити людям, він запропонував Благородний вісімковий шлях, який допомагає людині пройти через всі ситуації страждань, подолати їх і почуватися щасливішою із самою собою, іншими та життям.

Звернімо увагу на те, що шлях складається з восьми сходинок (тому він вісімковий), що його назвали благородним, і що головною характеристикою шляху є правильність.

Потрібно пояснити, що означає «благородний». У цьому контексті це означає, що шлях є цілісним з точки зору моралі. Йдеться не про дворянство чи соціальну аристократію, а про внутрішню благородність. Це благородний шлях, і для людей немає нічого благороднішого, ніж вкотре знаходити прокладену дорогу. Хоча й правда, що кожному з нас доведеться

Будда у греко-буддійському стилі, I-II ст., Гандхара

йти ним самотужки, долаючи труднощі, та принаймні у нас є карта, у нас є шлях.

Чому шлях правильний? Тому що він оптимальний: все, що ми здійснюємо на цьому шляху, має бути бездоганним, добре зробленим і узгодженим з усім іншим, що ми робимо. І кожен наш крок має бути впевненим та безпомилковим і вести нас уперед.

Назви сходинок Благородного вісімкового шляху перекладають по-різному². Зізнаюся, я обрала той варіант перекладу, що подобається мені найбільше. Можливо, він не найпростіший, але саме він спонукає замислитися глибше. Ми будемо говорити по черзі про кожну з восьми сходинок шляху, але в жодному разі не слід думати, що їх треба проходити послідовно одну за одною. Насправді ми повинні практикувати їх одночасно. Благородний вісімковий шлях – це єдність, реальність, через яку ми можемо проявляти себе в житті та завдяки цьому ставати кращими.

Отже, спочатку я назву всі сходини шляху, а потім ми коротко поговоримо про кожну з них. Я почну з правильного бачення, або уявлення, яке включає в себе правильне розуміння. Продовжу про правильне мислення, яке має бути скероване правильними намірами, а далі про правильне слово, правильну дію, правильні засоби для існування, правильне зусилля, правильну увагу (або пам'ять) та правильне зосередження. Це вісім сходинок, але я наполягаю на тому, що нам слід поступово освоювати всі їх одночасно, а не кожну окремо, інакше шлях втратить свою цінність.

Почну з **правильного бачення**, або уявлення, що також є правильним розумінням, – це перекладено з дуже давньої мови, де слово може бути наповнене різними значеннями. У стародавніх мовах одне й те саме слово містило багато понять, тож в одному слові я можу знайти і правильне уявлення, і правильне бачення, і правильне розуміння. Зараз насправді у нас мало слів, і вони мають небагато значень. З невеликою кількістю слів, що містять мало значень, наше життя також стає дещо біднішим. Тому

² Сходинки благородного вісімкового шляху вперше були записані мовою палі, а на європейські мови були перекладені с санскриту.

мені подобається звертатися до давніх мов, де одне й те саме слово може означати й уявлення, і розуміння, і переконання.

Спробуймо пояснити, що означає кожне з цих понять. Коли я кажу «правильне переконання», я не маю на увазі релігійні переконання. Переконання – це те, що ми думаємо, у що віримо і що є частиною нашого життя. Адже наші переконання, безсумнівно, визначають наше життя. Правильне переконання або те, у що ми віримо, визначає також наш погляд на речі. Наше бачення речей, наші уявлення про них великою мірою залежать від нашого ставлення до життя, від внутрішньої позиції, з якої ми дивимося на життя. Йдеться не про правильний зір, тому що фізичними очима ми бачимо добре. Правильне бачення – це навпаки, здатність бачити зсередини. Правильне сприйняття – це здатність сприймати внутрішнім поглядом, що дає нам зовсім інший підхід до життя, менш поверховий, набагато глибший, який докорінно змінює наші погляди.

Правильне бачення – це внутрішнє бачення. Хіба ми не помічали коли-небудь, що наші органи чуття мають свої внутрішні відповідники, які є набагато надійнішими, бо дозволяють нам глибше сприймати й спонукають більше розмірковувати? Це і є правильне бачення. А оскільки воно внутрішнє, то призводить до правильного розуміння. Якщо ми не розуміємо життя, людей, історію, то нам дуже важко рухатися вперед. І це відправна точка, яка дозволить нам уникнути хибних уявлень та переконань, що не є позитивними та конструктивними, і тому шкодять усім людям.

Переходжу до другої сходинки – **правильне мислення**. Правильне мислення має бути спрямованим правильними намірами. Я не можу мислити, якщо в мене немає волі, рішучості, того, що спонукає мене до певного способу мислення. Інакше думаю не я – мої ж думки породжені тим, що мені щодня пропонують численні ЗМІ. Тому правильне мислення несе в собі правильний намір. Спочатку мені слід перевірити свої наміри. Якщо мої наміри добрі, мої думки будуть правильними.

Третя сходинка – **правильне слово**. Як ви розумієте, це дуже актуально. Найкращий спо-

сіб використовувати слово за призначенням – говорити як належить. На жаль, це втрачене мистецтво. Адже говорити добре передбачає багато інших передумов, без яких неможливо обійтися.

Наприклад, правильне слово проявляється в тому, щоб не брехати. Казати правду або вміти розумно промовчати тієї миті, коли це буде набагато ціннішим за недоречні слова. Також нам слід уникати слів, що обмовляють, ганьблять людей. Проте схоже, що сьогодні це єдина мова, яку ми знаємо. Замість того, щоб виявляти чесноти, приховані в нас та інших людях, ми лихословимо, бо це набагато легше. Простіше принизити людину, ніж визнати її цінність. Ми маємо покращити свою мову, уникаючи зневажливого звертання до інших. Це означає, що потрібно думати, перш ніж говорити. Ось чому я вже згадувала про правильне мислення. Ми не можемо говорити нерозважно, абияк, і не повинні проявляти зневагу. Слід також уникати марнослів'я. Добре було б, аби наші слова пробуджували в інших людях дещо цінне – ідею, почуття, щось приємне, відчуття близькості, теплоти, дружби. Але якщо говорити лише нісенітниці, цього ніколи не станеться.

Ми підійшли до четвертої сходинки – **правильної дії**, яку дуже важко пояснити. Адже для того, щоб діяти правильно, також потрібно міркувати та не поспішати. Східні філософи пояснюють, що правильну дію чинять не заради винагороди. Це не означає, що нагороди немає, але вона не є причиною нашої дії. Дія має бути мотивована нашими думками та намірами, нашим ставленням до життя, баченням життя. Тоді наша дія буде правильною.

Переходимо до п'ятої сходинки шляху – **правильних засобів для існування**, що також дуже актуально. Всі ми маємо забезпечувати власне існування, але потрібно знайти такі засоби, що не шкодять ані нам, ані іншим людям, суспільству, навколишньому середовищу, природі. Тому ми повинні відмовитися від багатьох засобів, що забезпечують існування, завдаючи великої шкоди. Можна було б скласти нескінченний список, але, щоб не вдаватися в полеміку, наведу приклад продажу вогнепальної зброї, коли відомо, що є несвідомі люди, які не розуміють, як її використовувати. Або продаж напоїв із надмірним вмістом алкоголю, коли відомо, що багато людей не здатні відповідати за свої вчинки

у стані алкогольного сп'яніння. Можна також згадати продаж людей, маніпуляцію людьми, збагачення шляхом корупції, фальсифікації, обману. Так, багато хто здобуває великі гроші таким чином. Але все це не є правильними засобами для існування, і рано чи пізно доля виставить людині рахунок, а совість його сплатить.

Шоста сходинка – **правильне зусилля**. Вона тісно пов'язана з нашою енергією, з тим, скільки в нас її та як ми її використовуємо. Правильне зусилля – це означає не стояти осторонь, не економити власну енергію у добрих, благородних справах, у всьому, що може принести користь іншим. Давня філософія каже, що правильне зусилля полягає у прагненні запобігати хворобі та зціляти те, що хворе, як, наприклад, у разі пандемії. Це прагнення створювати щось здорове, коли його ще немає, та примножувати те, що вже є здоровим.

Нам залишилися дві останні сходинки, найскладніші та, мабуть, найцікавіші. Це правильна увага, яка пов'язана з правильною пам'яттю, і правильне зосередження, яке повністю змінює стан нашого розуму.

Спочатку я трохи розповім про **правильну увагу, або правильну пам'ять**. Люди з поверховими уявленнями про східну філософію іноді думають, що правильна пам'ять пов'язана зі спогадами попередніх втілень. Ні, не варто так думати. Адже коли Сіддгартха Гаутама досягнув стану Будди і зміг згадати всі свої минулі втілення, він пережив мить надзвичайного потрясіння. Книги кажуть, що Будда зміг це витримати. Чому ми хочемо пам'ятати те, що сталося так давно, якщо не пам'ятаємо навіть того, що було вчора? Ні, тут ідеться про іншу пам'ять – ту, що здатна зберігати прекрасні речі та перетворювати їх на скарби для нас і для інших. Вона позбувається поганих, згубних спогадів, що завдають болю, перетворюючись на відкриту рану; вона не раниць, а навпаки зцілює.

Звісно, треба сказати також про увагу. Якщо немає уваги, не буде і пам'яті. Дехто іноді каже: «В мене погана пам'ять». Йому слід відповісти: «У тебе звичайна пам'ять, як у всіх інших. Тобі не вистачає уваги. Якщо ти не звертаєш уваги, то і не згадаєш того, що не втримав у своєму розумі». Приділяти увагу – це повністю віддавати

себе тому, що робиш кожної миті, бути цілком присутнім у кожній дії тут і зараз. Так потрібно діяти, якою би справою ми не займалися. Робити все можливе в тих умовах і обмеженнях, в яких ми перебуваємо. Втім можна додати, що уважність допомагає покращити наші умови та зменшити обмеження. Уважна людина долає багато обмежень і вже не каже «я не можу».

Правильна увага – це чудова чеснота, яка пробуджує в нас те, про що ми не могли навіть мріяти. Наприклад, якщо ми уважні, в нас розкриваються такі чесноти, як терпимість і почуття міри, ми знаємо, що є надмірним, а що – відповідним. Пробуджується почуття прекрасного, граціозність рухів, дбайливе ставлення до слова. Все це може проявитися в нас, але, як я вже сказала, вимагає уваги.

Правильна, благородна увага має цікавий наслідок: це пробудженість, що постійно зростає. Що людина уважніша, то більше вона пробуджується. Недремність означає не дозволяти розуму засинати чи навпаки перебувати у стані постійного збудження. Ми маємо досягти спокою, рівноваги та пильності, щоби не пропустити жодну деталь. Маємо передусім уникати тлумачень того, що ми бачимо, на що звертаємо увагу, тобто не потрібно забарвлювати речі своїми уявленнями, намірами, обмеженнями та забобонами. Навпаки ми маємо бути чистими та відкритими. І якщо, звернувши увагу на себе, ми дійдемо висновку, що стаємо трохи егоцентричними, нам слід звернути увагу і на цей стан егоцентризму. Щоб його позбутися, треба

сказати собі: «Я звертаю увагу на самого себе, бо хочу стати кращим. Я не хочу бути ані винятковим, ані найправильнішим, ані тим, хто завжди має рацію».

З чого почати розвивати таку увагу? З дрібниць. Ми не можемо присвятити себе великим філософським ідеям, якщо не здатні помічати маленькі речі, що нас оточують, якщо не приділяємо увагу людям, які з нами розмовляють і живуть поруч, а також своїм власним обставинам і потребам. Дрібниці, повсякденні дрібниці. І якщо така увага стане нашою практикою постійно, а не час від часу, наш розум відкриє абсолютно новий світ, де є ідеї, на які ми раніше не звертали уваги. Серед них – істина. Адже ми ніколи не впевнені, що володіємо нею.

Безсумнівно, увагу породжує інтерес, адже ми звертаємо увагу на те, що нас цікавить. Але треба стежити за тим, щоб не інтерес, а уважність пробуджувала увагу. Що більше уважності, то більше уваги, і то вона вища. Вища увага спрямована не лише на форму речей, а й на їхній зміст, що дозволяє розпізнавати хороше там, де воно є, і погане там, де воно є. Прекрасне там, де є прекрасне, а потворне там, де є потворне. Це підвищить якість наших знань.

Багато філософів, що зустрічали Благородний вісімковий шлях, про який ми сьогодні говоримо, вважали, що краще не діяти, а стояти на місці, аби уникнути можливих помилок. Тож існує також філософія спокою, відсутності руху, думок та відчуттів. Але це неправильно, адже все у світі перебуває в русі, і ми також. Якщо говорять про Благородний вісімковий шлях, це тому, що такий шлях існує. Отже, якщо є шлях, то його треба пройти. А якщо його треба пройти, то доведеться рухатися, ступати. Ми повинні уникати поверхових дій, спричинених своїми мінливими емоційними станами. Вони породжені невпевненістю, розгубленістю та обуренням. Натомість шукайте інших дій, які, як ми вже побачили, народжуються з правильності. Адже якщо вони виходитимуть зсередини, якщо будуть правильними, твердими та узгодженими з нашим способом відчувати, мислити та говорити, тоді ми досягнемо того світу, де дії сповнені розуміння, глибини та спокою.

Ми трохи поговорили про східну філософію, але насправді ми говорили про наш світ і про всіх нас. Усім нам потрібно трохи розуміння, глибини та спокою. Я сподіваюся, що цей шлях може відкрити нам ширше бачення та щасливіше життя.

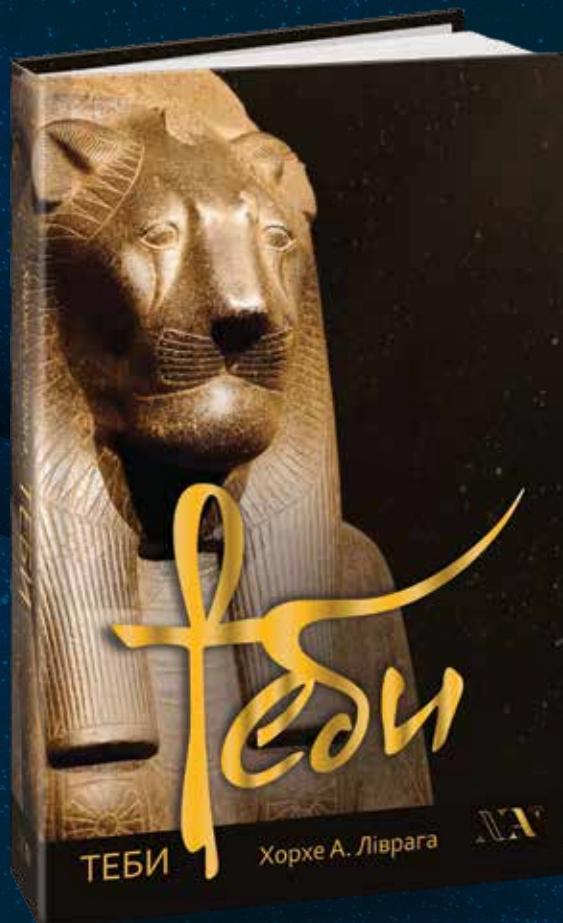
Переклад з ісп. Н. Кульгавої ■

КНИЖКОВА НОВИНКА!

У лютому 2022 року у видавництві «Новий Акрополь» вийшла друком нова книга «Теби» видатного філософа і дослідника Х. А. Ліврага. Книга присвячена Стародавньому Єгипту і містить окремі нариси про легендарну столицю, котру греки пізніше назвали Тебами. Автор знайомить читача зі світоглядом давніх єгиптян і запрошує до подорожі у сиву давнину.

Книга вперше виходить українською мовою і буде цікава всім, хто хоче більше дізнатися про культуру та історію давньоєгипетської цивілізації. Переклав з іспанської В'ячеслав Сахно.

Придбати книгу можна на сайтах:

nabooks.com.ua, facebook.com/NewAcropolisPublishing

Контакти видавництва «Новий Акрополь»

  +38 (067) 440-94-24

МІЛІНДА- ПАНЬХО

*Уривок з неканонічного
буддійського тексту*

«Мілінда-паньхо» («Питання царя Мілінди») – це філософський діалог, в якому мудрець Нагасена пояснює царю Мілінді основи буддійського світогляду. Обидва співрозмовники були реальними історичними персонажами.

«Мілінда-паньхо» вважається найважливішою позаканонічною пам'яткою класичного буддизму. На Заході його вперше опублікували в 1880 році. Павло Григорович Ріттер, видатний український вчений, засновник вітчизняної індології, переклав уривок з цього тексту українською мовою ще на початку ХХ ст. На жаль, перекладач був репресований і його роботу опублікували в книзі «Голоси Стародавньої Індії» лише у 1982 році. Пропонуємо до вашої уваги цей переклад.

«Бхархут Явана», рельєф воїна-грека, II ст. н.е.,
Індійський музей, Калькутта

Немає постійної тотожності в однієї й тієї ж особи.

Цар Мілінда спитав:

— Преподобний Нагасено! Той, хто постає, чи той самий він, чи інший?

Преподобний відповів:

— Ні, він не той самий і не інший.

— З'ясуй це порівнянням.

— Як ти гадаєш, великий царю, коли тепер ти дорослий, то хіба ти той самий, що був тоді, коли був ніжним хлопчиком чи дитинчам, що дригає ніжками?

— Ні, преподобний, я був один, коли був ніжним хлопчиком чи дитинчам, що дригає ніжками, і інший тепер, коли дорослий я.

— А коли так, великий царю, немає в тебе ні матері, ні батька, ні вчителя, ні навчання, ні виховання, ні мудрості. Адже, великий царю, хіба мати зародка є інша, ніж мати дитини й дорослої людини? Хіба той, що вчився, є іншим, коли вже навчився? Хіба той, що зробив злочин, є іншим, коли йому за це відтято руки й ноги?

— Ні, преподобний. Але що ти мені скажеш?

Преподобний мовив:

— Великий царю, я й сам був колись ніжним хлопчиком, був дитинчам, що дригає ніжками, а тепер я доросла людина. Через зв'язок із тілом всі ці стани складають єдність.

— З'ясуй це, навівши якесь порівняння.

— Великий царю, коли людина запалить світильник, хіба не горітиме він цілу ніч?

— Так, преподобний, горітиме.

— Як же так, великий царю, хіба полум'я на початку ночі буде тим самим, що й опівночі?

— Ні, преподобний.

— Хіба полум'я опівночі буде тим самим, що й наприкінці її?

— Ні, преподобний.

— А хіба, великий царю, на початку ночі був один світильник, опівночі інший, а наприкінці ночі ще інший?

— Ні, преподобний.

— Отже, великий царю, така сама й безперервність явищ. Одне народжується, інше зникає; виникає ні попереднє, ні наступне; тому й людина не є ні тим самим, ні іншим; так виникає безперервність явищ.

— Ще раз з'ясуй це, навівши якесь порівняння.

— Великий царю, коли свіже молоко згодом перетворюється на вершки, а вершки на масло, а масло на топлене масло, хіба можливо, великий царю, все чітко відокремити?

— Ні, преподобний, все це виникає через безперервний зв'язок.

— Отак, великий царю, виникає і послідовність явищ.

Одне народжується, інше зникає; не виникає ні попереднє, ні наступне; тому й людина не є ні тим самим, ні іншим; так доходить вона останнього ступеня свідомості.

— Ти мудрий, о Нагасено!

ЗІ «СТА ТИСЯЧ ПІСЕНЬ МІЛАРЕПИ»

Великий тибетський йог і поет Міларепа (1052 – 1135) – один із засновників буддистської традиції Каг'ю. Він народився в заможній родині, але після раптової смерті його батька родичі привласнили їхнє майно та дуже жорстоко і зневажливо повелися з ним та його матір'ю. Коли Міларепа подорослішав, мати переконала його помститися за несправедливість, і юнак почав вивчати чорну магію. Через скоєне ним чаклунство загинуло багато людей з його селища. Усвідомивши жах скоєного, Міларепа покаявся і вирушив на пошуки вчителя, який би показав йому шлях спокути. Він стає учнем Марпи Лоцави, або Марпи Перекладача, як його називають у традиції, котрий був знавцем Ваджраяни. Міларепа вважається головним учнем цього видатного лами, згодом він стає великим йогіном і мандрівним вчителем, і ще за життя досягає стану просвітлення. Міларепа був талановитим поетом і передавав буддійське вчення в піснях, що складають збірку «Сто тисяч пісень Міларепи». Пропонуємо до вашої уваги фрагмент тексту з цієї збірки, перекладений практикуючим буддистом Ярославом Литовченко із родини українських канадських емігрантів. Сподіваємось, що найближчим часом збірка віршів Міларепи в українському перекладі вийде друком.

Уривок з розділу «Пісні звершення»

...Сільський учитель Шак'я Гуна звернувся до Міларепа:

— Джецуне, ваші практика і особистий приклад надихають. Та хоч і знаю вас чимало часу, я втім ніколи не отримав від вас конкретних настанов, а все якісь алегорії, натяки, символи. Прошу вас, дайте мені посвячення й детальні настанови. Я хочу практикувати Дгарму, не відкладаючи це на потім.

Втішений, Міларепа зробив так, як прохав сільський учитель, і відіслав його медитувати.

За якийсь час Шак'я Гуна повернувся до Міларепа з такими питаннями:

— Якщо самсари й нірвани насправді немає, тоді навіщо займатися духовною роботою? Якщо ума реально немає, навіщо тоді потрібен Учитель? А якщо Вчитель не потрібен, як же тоді навчитися правильно медитувати? Прошу, роз'ясніть це і вкажіть мені Магамудру – істинну природу ества.

У відповідь Міларепа заспівав пісню «Природа сутності»:

По суті, ніщо не виника реально.

Якщо вам видається,

Що щось насправді є,

Ви досі в полоні ілюзій.

По-суті, самсара – не справжня.

Якщо вам видається,

Що в ній щось дійсно є,

Ви досі думками поплутані.

По-суті, свідомість нероздільна.

Якщо вам видається,

Що суб'єкт і об'єкти – окремі,

Ви досі в рутині конфузу.

По-суті, в Гуру – цілісна традиція.

Якщо ви гадуєте

Власні основи практики,

Ви досі дурите себе.

Дивіться у свідомість так,

Як дивитесь у небо.

Як хмари на небі,

Її покривають думки.

Усна настанова Майстра

Розвіє геть хмари думок.

Думки і явища усі у своїй суті –

Це чисте світло усвідомлення,

Вами не розпізнане.

Неусвідомлені, вони

Є оберти самсари;

Усвідомлені, вони

Є світлом розпізнання,

Що пробуджує.

Все, що ви сприймаєте і зазнаєте,
«Назовні» чи «всередині» –
Взаємопостаюче і взаємобутнє,
По-суті є відносне і несхопне,
Як веселка в небі,
Без жодної «остаточної» самості,
Без жодних «само-існуючих» ознак.

Порожнє й невимовне,
Воно втім одвічно сяє
Пізнанням-усвідомленням,
Поза межі часу й місця,
Поза умовності уявлень і назв.

Справжня природа нашого ества
Сяє, як сонце – невпинно,
Незалежно від емоцій і помислів.

Пізнавши її, ви зазнаєте
Чисту насолоду й чисте світло,
Природну сферу дгармакаї –
Оголену, без жодних меж, порожню,
Вільну від конструкцій розуму,
Необумовлену рутинами
Органів чуття.

По-суті, неконцепційна медитація,
Що вводить у неконцепційну
Суть свідомості, така:

Перебувайте в стані
Віразно-ясного усвідомлення,
Уважно та просторо –
Увагою ні за що не чіпляючись,
Не ототожнюючись ні з чим,
Ні в чому не спиняючись,
Ні в що не забуваючись,
Відкрито, як простір,
Просторо, як небо,
Природно, чисто й без зусиль,
Із глибини розслаблено:
Немов змія, у вузол зв'язана,
Саморозв'язується,
Вузли думок самозвільняються.

Осяйні світлом розпізнання,
Рутини та умовності відпружаться
В просторі усвідомлення,
Всі виміри зливаються
У недуюальну сферу
Тотальної присутності.
О чудо із чудес!

Переклад з тибетської Я. Литовченка

МІЯМОТО МУСАСІ. ШЛЯХ САМУРАЯ

■ Фрагменти із книги Міямото Мусасі «Книга п'яти кілець» 1645 р.

Я самурай провінції Харіма, Сінмен Мусасі-но-камі Фудзіварано Генсін і мені шістдесят років. З молодого віку моє серце схилялося до обрання Шляху стратегії. Мій перший поєдинок відбувся, коли я мав тринадцять років.

Опісля я мандрував провінціями й змагався зі стратегами з багатьох шкіл, я пройшов через не менш, ніж шістдесят поєдинків й не зазнав поразки жодного разу. Ось чим я займався у віці від тринадцяти до двадцяти дев'яти років.

Коли ж мені виповнилося тридцять, я озирнувся на своє минуле й усвідомив, що весь цей час здобував перемоги не тому, що досконало опанував стратегію. Можливо, що своїми перемогами я завдячую своїм вродженим здібностям, волі неба чи тому, що стратегія других шкіл була від самого початку слабшою. Після цього я кожен свій день з ранку до вечора займався пошуками принципу і, коли мені виповнилося п'ятдесят, досягнув істинний Шлях стратегії.

Є багато Шляхів. Є Шлях порятунку чи Шлях закона Будди, Шлях Конфуція чи Шлях вчення, Шлях зцілення для лікарів, Шлях Вака для поетів, Шлях чаю, Шлях лучника, а також Шляхи інших мистецтв і ремесел. Кожен практикує той Шлях, до якого має схильність.

Кажуть, що воїн прямує подвійним Шляхом пера і меча, тому повинен розуміти обидва цих Шляхи. Навіть, якщо людина не матиме вродженої схильності, то вона може бути воїном, наполегливо практикуючи обидва Шляхи. Воістину, Шлях воїна – це рішуче прийняття смерті.

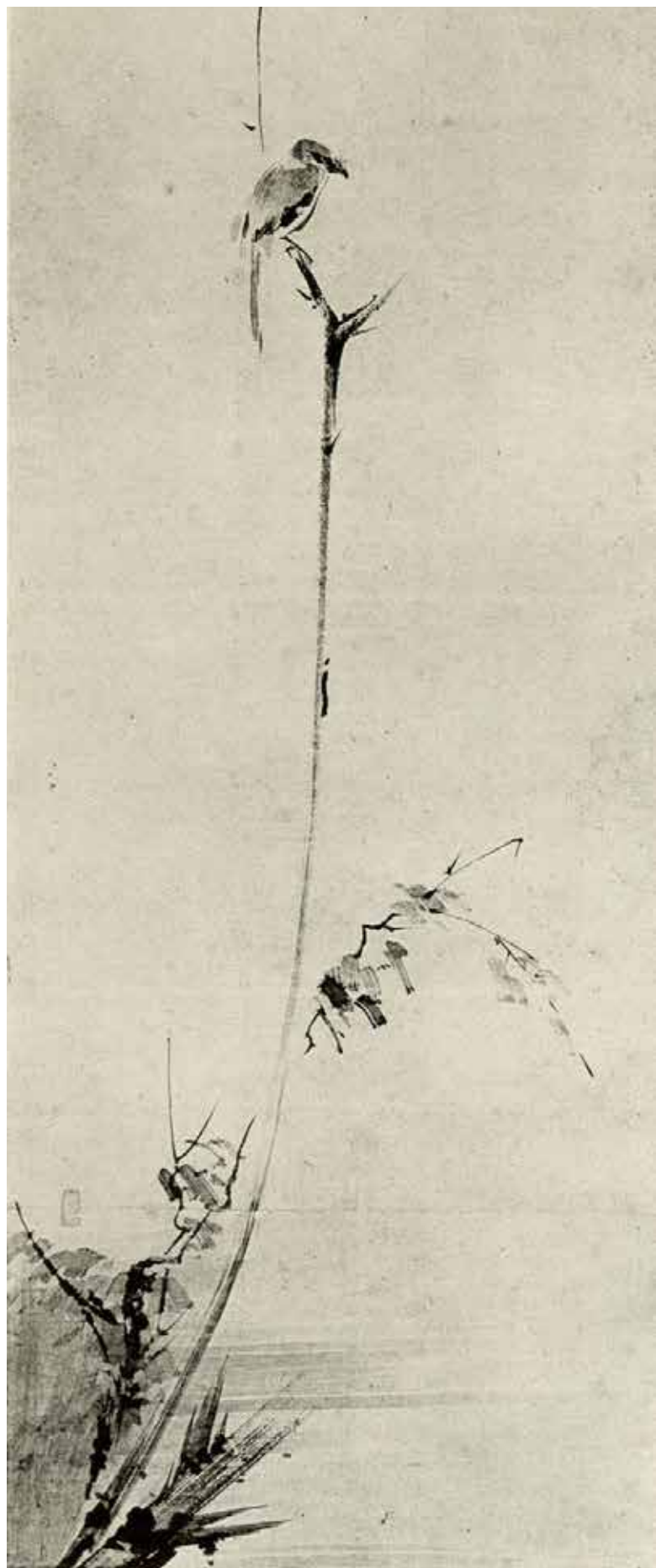
Ось Шлях для тих, хто прагне вивчати мою стратегію:

1. Не дозволяйте собі бути нецирим у думках.
2. Шлях пізнається в тренуваннях.
3. Заглиблюйтеся в кожен вчинок.
4. Вивчайте Шляхи всіх професій.
5. Розрізняйте набуття і втрату в мирських справах.
6. Розвивайте інтуїтивне мислення.
7. Помічайте те, що важко помітити.
8. Звертайте увагу навіть на дрібниці.
9. Не робіть нічого зайвого.

Дисципліна духу в стратегії

Ваша духовна орієнтація протягом вивчення стратегії повинна бути такою самою, як і в повсякденному житті. Як у бою, так і в звичному житті ви повинні бути спокійними і водночас рішучими. У кожній ситуації дійте без напруження, але й не бездумно. Ваш дух повинен бути врівноваженим і безпристрасним. Навіть тоді, коли ваш дух перебуває у спокої, не дозволяйте своєму тілу розслаблятися, а коли ваше тіло розслабляється, не дозволяйте духові втрачати пильність. Не дозволяйте тілові впливати на дух, а духові – впливати на тіло. Не дозволяйте собі занепадати духом, але й не будьте занадто жвавим. Жвавий дух – слабкий. Занепалий дух також слабкий. Не дозволяйте ворогові бачити ваш дух.

Вам слід розвивати у собі рішучість і мудрість. Набирайтеся досвіду, навчайтесь помічати справедливість у людських вчинках, відрізняйте добро від зла, вивчайте Шляхи різних мистецтв. Якщо ніхто не може вас обманути, отже ви досягнули мудрість стратегії.

Сорокопуд, XVII ст. н.е., Міямото Мусасі

Міямото Мусасі (1584 – 1645) – один із найвідоміших японських фехтувальників. Засновник самурайського мистецтва бою на двох мечях. Автор трактату «Книга п'яти кілець» про тактику, стратегію і філософію воєнного ремесла.

Навіювання

Кажуть, що багато речей можуть передаватися або їх можна навіювати. Сонливість навіюється. Позіхання навіюється. Відчуття швидкості чи повільності часу, що спливає, також можна навіювати.

У масштабній стратегії, якщо ворог виявляє активність чи починає метушитися, не слід звертати на це увагу. Проявіть незворушність. Це справить враження на ворога, а отже він розслабиться. Коли ви побачите, що ваш дух апатії перекинувся на ворога, ви зможете здолати його завдяки несподіваному нападу, якщо застосуєте дух Порожнечі.

Те, що називають словами «примусити сп'яніти супротивника», подібне до навіювання. Ви також можете подолати супротивника, якщо навіюватимете йому дух нудьги, безтурботності, слабкості. Ви повинні уважно вивчити це питання.

Оновлення духу

Оновлення духу повинно відбуватися щоразу, коли в процесі боротьби з супротивником ми не бачимо близького завершення поєдинку і наш дух занепадає. В такому випадку ми повинні відмовитися від своїх зусиль і поглянути на ситуацію з іншого боку, а також змінити ритм поєдинку. Для цієї мети ми повинні оновити свій дух і здобути перемогу, використовуючи іншу техніку не зупиняючись і не змінюючи ходу поєдинку.

Вміння оновити дух заслуговує на розгляд також коли йдеться про масштабну стратегію. Ретельно вивчіть це питання.

На справжньому Шляху ви ніколи не відступаєте. Ви переслідуєте ворога й примушуєте його підкоритися силі вашого духу.

Переклад Ярослава Мишанича ■

МІСТ МІЖ КУЛЬТУРАМИ

З історії перекладів буддійських текстів

■ Вікторія Фертенко

*Багато хто з нас чув анекдот:
І що люди бачать в тому Карузо? Звичайний спів.
Ви були на концерті Карузо?
Ні, але був мій сусід і мені наспівав.*

*К*оли мова йде про переклад, особливо складних текстів, а тим більше – філософських і духовних, ми часто можемо згадати цю історію: начебто результат має бути такої ж глибини і краси, як і оригінал. Але здійснити це на практиці виходить у нечисельних геніїв, які доклали багато часу і зусиль. Але традиція буддизму пам'ятає багатьох подвижників, які віддали життя, майно і сили аби слова Татхагати були доступні учневі і читачеві, котрий став на шлях Дгарми, а головне, щоб не стали тим «наспіваним», що втратило і сенс, і форму.

Що таке переклад? Це будівництво мосту між народами. У 1963 році було введено Хартію перекладачів, адже людство як єдина система потребувало розуміння, діалогу між культурами. Цей визначний документ має кілька основних положень, ось декілька з них:

- переклад повинен точно передавати думку і форму оригіналу – це моральний і юридичний обов'язок перекладача;
- через перекладений текст читач має відчувати атмосферу і внутрішній сенс твору;

• перекладач має добре володіти обома мовами, а також дуже добре знати предмет, про який йдеться в перекладі.

Філософія перекладу має багато умов, але сенс, думка і форма оригіналу – це те, без чого будь-який найпростіший текст стає хаотичним скупченням слів, які нічого не передають.

Тексти духовної традиції, як правило, пов'язані з певними мовами, які символічні і мають багато прочитань. В буддизмі це санскрит, китайська, тибетська. Але чому три і такі різні?

Принц Сіддгартха Шакьямуні зростав серед людей, що говорили якоюсь з арійських мов. Шлях Дгарми, шлях звільнення від сансаричного існування, вперше обирали арійці, чиєю священною мовою був санскрит. Учні Будди склали збірки священних переказів про його життя, але найголовніше – записали сутри – повчання, без яких неможливо ані практикувати, ані філософувати, ані зростати духовно.

Тому коли буддизм почав свій поступ по світу, перше, з чим стикнулися вчителі й учні на цьому шляху – це нерозуміння слів Просвітленого, а ще гірше – поверхнєве, часткове, помилкове розуміння. Так викривлювалися або знецінювалися найсуттєвіші засади вчення, подальше зростання стало неможливим.

Саме на цьому тлі народжується рух людей, які взяли на себе місію: донести слова Будди до людей інших культур і запобігти викривленням священних текстів. Перекладачі і редактори – це яскрава сторінка в історії трьох великих культур – індійської, тибетської і китайської. Зберіглася давньокитайська збірка «Гао Сен Жуань» (Життєопис достойних монахів), яка дає біографії видатних китайських буддійських діячів, серед яких кілька десятків перекладачів. Вони залишили по собі спадок, достойний найбільшої поваги від читацької аудиторії.

Наша історична розвідка торкнеться двох перекладачів, яким доля дарувала карколомні пригоди і випробування. Їхня самозреченість, мудрість душі і талант дозволили залишити послідовникам тексти, без яких традиція Сходу і Заходу була б набагато бідніша сьогодні.

Парфянський принц Ши-гао

Перший, про кого йтиме розповідь, був царе-

вичем держави, яку давно змели вихори історії. Його ім'я – Ань Ши-гао – відоме за китайськими літописами. Парфія, трон якої він мав успадкувати, була могутнім царством, що наслідувало традиції давньої еліністичної держави Селевків, але за покликом серця син царя поступається троном і вирішує поглиблено вивчати Абхїдхарму. Про нього писали: *«Він вивчив Дхьяна-сутру, повністю осягнувши її таємний сенс»*. А далі він вирішує розповсюджувати Дгарму і йде з проповіддю в інші держави. Важко сказати скільки держав саме він обійшов, але нарешті в 148 році опиняється в китайській державі Хань.

Для Хань цей час був кризовим, він супроводжувався низкою політичних заколотів і змін, але водночас там народжується потужне джерело буддійської духовності і культури. Поодинокі паростки вчення стають міцнішими і укріплюються вчителями-буддистами, які приходять з держав, що давно обрали Дгарму. Імператор і його оточення дуже зацікавлені шляхом Будди і сприяють його розповсюдженню серед шляхетних ханьців, а також серед простолюдинів, для яких ця духовна традиція була новою. На цьому тлі величезного значення набувають тексти, бо Китай – це цивілізація книг.

Про надзвичайні здібності Ань Ши-гао в Парфії ходили легенди. Розповідали, що дитиною він розумів навіть мову птахів. В тексті «Гао сен чжуань» можна прочитати: *«Ані в канонах інших країн, ані в науках про Сім зірок і П'ять елементів, ані у мистецтві лікування, навіть у розпізнанні мови птахів та звірів не було для нього нічого неосяжного»*. Китайська мова також піддалася йому – вже за декілька років він досконало оволодів нею. Це знадобилося для перекладу 179 сутр – саме таке число називає Фэй Чжан/Чан-фан (597 р.). Про сутри Ши-гао пишуть: *«Сенс їх ясний і зрозумілий, стиль дуже простий. Переклади ґрунтовні, але не квітчасті, невивагдливі, але не грубі. Читати їх – справа захоплююча, вона не втомлює. Ши-гао пізнав сутність у всіх її формах, пізнав, що карма має багато дивних проявлень і подолати її не може ніхто»*.

Нам залишається тільки уявляти, наскільки складною і титанічною була ця праця, адже і сьогодні китайська мова вважається однією з найважчих у світі. А в часи, коли не було ані

словників, ані підручників, та й лінгвістики як науки не було, взяти на себе відповідальність за передання найскладніших філософських текстів – це без перебільшень можна назвати подвигом.

Біограф видатних перекладачів Хуей Цзяо наголошує: роль Ши-гао була надзвичайно великою. Він пише: *«Люди країни Індія назвали свої письмена «небесними письменами», а мову своєї країни – «небесною мовою». Але і вимовою, і способом проявлення почуттів ця мова сильно відрізняється від китайської. До і після Ши-гао перекладачі вносили у переклади багато хибного і зайвого. Переклади Ши-гао перевершують решту. Достославний Дао-ань вважає, що Ши-гао доносить до нас голос Будди, говорить устами Довіреного. З покоління в покоління мудрі і добродішні мужі складають йому хвалу і тужать про нього».*

Особливим стилем і заслугою Ань Ши-гао ми можемо вважати те, що він, як людина інтуїтивна, відчув китайську, її сутність і скористався традиційними термінами даоських філософів для того, щоб мова буддійської класики стала зрозумілою, більше того, аби буддійська філософія набула практичного значення. Перекладач користується універсальним принципом *«ге і»*, який означає *«віднайти сенс»*.

Кумараджива зі Східного Туркестану

Друга особа, про яку ми згадаємо, також має високе походження і надзвичайно яскраву й багату на події біографію. Мова йде про Кумарадживу (*Цзюмолоши*), який навіть в сучасному Китаї вважається духовним вчителем і шанується. Народився він у батьків, які обрали шлях Дгарми найголовнішим призначенням свого життя. Батько його Кумараяна, був із шляхетної кашмірської родини в Північній Індії. В юності він відмовся від політичної влади і обрав шлях монаха-брахмачарьї. Він був прибічником Тхеравади – шляху найстаріших і, як водилося в ті часи серед аскетів, мандрував різними країнами. У Східному Туркестані існувала низка буддійських держав, і князівство Куча очолював праведний царь, який, познайомившись із Кумараяною, запропонував йому стати духовним наставником своєї країни. У царя була сестра Джива, яка відмовлялася від усіх шлюбних пропозицій і була схильна до чернечого життя

й буддійської науки, вона вирізнялася високою ерудицією і надзвичайною пам'яттю. Побачивши новоприбульця, вона отримала розуміння, що він має бути її чоловіком і наслідки цього союзу будуть надзвичайними. Молоді побралися, у них народилося двоє дітей, а коли синові царівни Кумарадживі виповнилося сім років, вона разом з ним йде до монастиря і решту життя присвячує духовному шляху.

Кумараджива з раннього дитинства був надзвичайно обдарованим, і вчення Дгарми давалося йому як нікому. Вже в підлітковому віці він стає визнаним знавцем буддійської філософії Тхеравади, але ключова подія його життя відбувається, коли йому близько 12 років. Вони з матінкою приходять в Кашгар. Там знавець махаянської філософії шуньявади (пустотності) Сурьясома стає головним вчителем юнака, який в 20 років дає обітницю монаха. Грунтовне вивчення головних засад Махаяни на основі творів Нагарджуни і Арьядеви завершується врученням Лотосової сутри і настановою: вчитель просить Кумарадживу нести цей священний текст далі на схід. Аскет стає вчителем в державах Куча і Аксу, з часом його проповіді стають відомими по усіх усядах. Навіть в Китаї астрологи виголошують пророцтво: *«Над небосхилом в чужих володіннях з'явилася зірка. Це означає, що там з'явився мудрець великої добродішності і він увійде у межі Середнього царства».*

Благочестива держава, освічені вчителі, розвинені наука і мистецтво, благодатний і родючий Східний Туркестан – ніхто не очікує негод і горя. Але доля вирішує інакше, і для держави Куча, інших держав цього краю та їхніх мешканців настають часи випробування. Порівняно мале князівство має могутніх сусідів – держави Китаю, який переживає свою кризу, але все ж таки має військову силу і войовничі наміри.

У 388 році Кучу завойовано армією полководця Люй Гуана, який згодом стає правителем своєї проголошеної держави. Кумарадживу, який для того часу має досить поважний вік – йому за 40 – взято в полон. Невігласи-військові знають, що перед ними видатний духовний вчитель, але все одно піддають його тортурам і знущанням. Насамкінець його змушують порушити обітницю ченця і одружитися.

Все ж таки вчений заслуговує на повагу царя і його оточення. Правитель Люй Гуан, а згодом його сини роблять Кумарадживу своїм радником. Але полон є полон, і духовна та інтелектуальна самотність стають постійними супутниками філософа на довгі тринадцять років.

Що може зробити беззахисна і безбройна людина, віддана на волю тих, хто не розуміє цінності знань і не прагне бути людяним? Дві речі, які добре описав сучасний філософ і лого-терапевт Віктор Франкл: вона може подбати про тих, хто поруч, і намагатися віднайти власні сенси. Кумараджива, користуючись своїми енциклопедичними знаннями, дає чимало добрих порад володарям держави. А власне собі він дає буддійську практику і досконале вивчення нової мови. Мови ворога. Роки поруч з носіями китайської і намагання, хоча й невіддале, передати їм учення Махаяни, дали Кумарадживі унікальну практику, адже він, як вчитель, практикувався в китайській мові саме для пояснення сутр і коментарів до них. Згадаймо: для його батьків рідними були санскрит і тохарська – мови принципово інші, – і тим складнішою стає задача.

Доля сувора, але справедлива, і 401 року, коли час вже забрав життя і Люй Гуана, і його синів, а їхню державу перемиг освічений і культурний правитель Яо Син, Кумарадживу запрошено в Чаньань – столицю держави.

Наступні роки стали Золотою Добою буддійських перекладів китайською мовою, і осяяна ця доба була зіркою Кумарадживи. Крім того, що він стає духовним наставником держави і сам Яо Син потребує його слів, перекладач знаходить купу невпорядкованих неповних, викривлених канонічних сутр. Правитель дає йому як учнів і помічників за одними відомостями вісімсот, за іншими – три тисячі освічених ченців, які згодом утворюють школу буддійського перекладу найвищого ґатунку. Отож-бо, обдарований вундеркінд з даром пророцтва став керівником і організатором духовної і культурної інституції, якої до того часу у давньої і величної Китайської цивілізації не було.

Метод, який ця школа використовувала, зветься «метод підбору сенсу», а також брались до уваги звучання слів, краса і плавність мови. Це дало можливість максимально наблизити ки-

«Кумараджива»,
Печерний комплекс
Кизил, КНР

тайські тексти до санскритського оригіналу. Перекладали здебільшого тексти Праджняпараміти – сутри довшої мудрості, що є особливо священними для буддистів Махаяни, торкнулися також і шастр – пояснювальних коментарів до канонічних текстів, яких доти не було в Китаї – за деякими відомостями кількість текстів сягала 300. А найголовнішим перекладом була Алмазна сутра – текст, що стане опорою чань-буддизму, який згодом розвинеться як особлива субкультура, властива китайському шляху.

Мости духовних вчень будуються, коли є той канал, що спрямує живильну воду однієї мовної культури в канал, збудований іншою, і великої вдячності достойні ті, хто створює ці можливості попри всі негоди і шторми історії. ■

Використана література:

1. Хуэй-цзяо. Гао сэн чжуань, пер. с кит. Ермаков М.Е.
2. Янгутов Л.Е. Традиции Праджняпарамиты в Китае.
3. Дюмулен Г. Кумараджива и школа Среднего пути.

ВАДЖРА – СЯЙЛИВА ДОРОГОЦІННІСТЬ

■ *Надія Кульгава*

На початку часів могутній Індра, бог грому і блискавиці, володар небес, мав битися з демоном Вритрою – уособленням сил хаосу, який перешкоджав руху небесних вод та загрожував пробудженню життя у світі. Колись Вритрі було даровано чарівну здатність: жодна зброя світу не була спроможна його ушкодити. Наймогутніші з богів не змогли підказати Індри, як перемогти могутнього демона, і лише Вішну відкрив таємницю: тільки зброя з кісток святого мудреця Дадгічі може здолати Вритру. Дадгічі, величний майстер брахмавід'я¹, погодився допомогти. Він досяг глибокого медитативного стану і звільнив життєву силу з власного тіла. Згодом боги створили з хребта мудреця непорушну ваджраудгу² – магичну булаву з безліччю блискавок, що яскріла на небесах у вирі полум'я й грому. Її нездоланна сила допомогла Індри перемогти Вритру і врятувати світ.

У стародавній Індії ваджрою називали особливу кидальну зброю. Колись її робили з окоренка деревця, залишаючи на ньому гострі частини кореня, що стирчали у різні сторони. Потім її робили вже з металу, а форму залишили такою самою. В давньоіндійському мистецтві зустрічаються зображення ваджри як короткої міцної булави, що мала з обох кінців гострі тризуби.

¹ Брахмавід'я (санскр.) – знання Брахмана (вищої реальності).

² Ваджраудга (санскр.) – удар блискавки.

Відповідниками цієї могутньої зброї Індри є зброя богів-блискодавців інших давніх народів – метеоритний молот скандинавського бога Тора, спіраль кельтського Тараніса, сокира слов'янського Перуна, блискавка та подвійна сокира грецького Зевса, потрійна блискавиця римського Юпітера тощо.

Разюча булава Індри є «гнівливою» версією ваджри. Кажуть, що Будда взяв зброю Індри та зігнув її гострі зуб'я одне до одного, створивши «мирну» ваджру. Вона набула в буддизмі нового значення: атрибут могутності у світі сил природи почали розуміти як символ панування у світі духу – вищої духовної сили, що є непохитною та нездоланною. Так ваджра стала уособленням зброї людини, яка веде внутрішню війну: прагне подолати всіх своїх демонів потьмарення, слабкості та егоїзму, очистити власну свідомість від мороку невігластва заради непереможного сяйва мудрості, любові та співстраждання до всього живого.

Санскритське слово «ваджра» означає «блискавка», а також «твердий, могутній, можновладний», а його тибетський еквівалент «дордже» перекладається як «володар каменів», тобто алмаз чи адамант³ – найтвердіший та найшляхетніший мінерал, такий чистий і прозорий, що ніби сам випромінює світло. В буддизмі ваджра-дордже символізує досконалу природу пробудженої свідомості, подібної до міцного алмазу, а також саме пробудження, просвітлення, що відбувається миттєво, немов вибух грому або спалах блискавиці.

Просвітлений та звичайний стани свідомості співвідносяться як надтвердий алмаз та крихкий непрозорий графіт: важко уявити більший контраст, але обидва утворені з одного хімічного елементу – вуглецю, тобто графіт трансформується в алмаз. В буддизмі вважається, що здатність до трансформації притаманна не лише мінералам, але й людині.

Ваджра є важливим медитативним і ритуальним символом одного з головних напрямків буддизму – Ваджраяни⁴.

³ Алмаз дослівно з арабської означає «нездоланний»; адамант із давньогрецької – некрушимою.

⁴ Ваджраяна дослівно зі санскриту означає «Алмазна Колісниця», або «Алмазний Шлях».

Ритуальна ваджра має форму булави – це символ царської влади. Її центр – це сфера, що уособлює пустоту як основу реальності, а також непробуджений зародок Всесвіту. Спіраль, яка зображена на сфері, нагадує про потенційну силу пробудження. Зі сфери у протилежні сторони виходять дві квітки лотосу, що символізують полярність і подвійність свідомого буття, а також сансару та нірвану, що пов'язані реальністю пустоти. З кожної квітки виходить по одному спису-променю (утворюючи вісь) та ще по чотири списи, що, згинаючись, з'єднуються на верхівках осі, подібно до того як зосереджена свідомість концентрується в одній точці. П'ять верхніх списів уособлюють п'ять чуттів, а також просвітлені якості мудрості п'яти будд, що виникають із п'яти перетворених затьмарень свідомості. А п'ять нижніх списів символізують органи чуттів, а також очищені елементи землі, води, повітря, вогню та простору. Всі десять списів разом нагадують про десять напрямків, десять досконалостей, десять основ шляху бодгісаттви⁵. Головна ідея символу в цілому полягає в єдності та зв'язку протилежностей, а також у чистоті, осяйності та непорушності Бодгіччїти – прагнення просвітитися заради всіх істот.

Існує кілька ключів та рівнів розуміння багатогранного символізму ваджри. У Ваджраяні вона стала втіленням ідеї сьайливого дорогоцінності буддизму, під якою розуміють просвітленого (Будду, вчителя), істину (дгарму) та спільноту тих, хто став на шлях просвітлення (сангу).

⁵ Бодгісаттва – людина, яка прагне досягнути просвітлення заради звільнення всіх живих істот від страждань та невігластва. Уособлює співстраждання.

*«Той, хто володіє цією сьайливою дорогоцінністю, долає смерть і перевтілення та знаходить безсмертя й звільнення. Але цей скарб неможливо знайти ніде, окрім лотосу власного серця».*⁶

Справжній символ є завжди незглибною скарбницею мудрості та сили. Його сенси відкриваються поступово і не лише шляхом інтелектуального розуміння. Повага, творча інтуїція та уважливе споглядання допоможуть терплячому шукачеві віднайти один за одним ключі до тайни, що надійно приховує символ, навіть якщо той лежить на відноті. Потоваришуй із ним, і поступово дізнаєшся, що ті його скарби – живі, вони сплять у твоєму серці, чекаючи на теплі промені натхнення та життєдайні краплини ентузіазму, що спонукає рухатись вперед. Нехай він стане провідником до центру твоєї душі та допоможе звільнити її творчі сили. ■

Джерела:

1. Лама Анагарика Говинда. Основы тибетского мистицизма. Пер. с англ. Н. Дудко, С. Сидорова. — СПб.: Андреев и сыновья, 1993.
2. Роберт Бир. Тибетские буддийские символы. Пер. с англ. Л. Бубенковой. — М.: Ориенталия, 2013.
3. Торчинов Е.А. Религии мира: опыт предельного. Психотехника и трансперсональные состояния. — СПб.: Азбука-классика, Петербургское Востоковедение, 2005.
4. <https://buddhaweekly.com/>

⁶ Лама Анагарика Говинда. Основы тибетского мистицизма. Пер. с англ. Н. Дудко, С. Сидорова. — СПб.: Андреев и сыновья, 1993, – С.242.

НЕМАЄ ДРУГА ПОНАД МУДРІСТЬ

■ *Іван Франко*

В поетичній формі я бажав подати сучасному руському читачеві ряд оповідань, притч, рефлексій і інших проявів чуття та фантазії, котрих теми черпані з різних джерел, домашніх і чужих, східних і західних, та котрі, проте, в'язались би в одну органічну цілість не якоюсь одною тенденцією, не одною догмою релігійною чи естетичною, а тільки спільним діапазоном морального чуття і темпераменту.

А тобі, любий брате чи люба сестро, що читатимеш оті рядки, «не мудрствуя лукаво», бажаю того душевного супкою, того м'якого, ніжного, щірого настрою, який знаходив я, складаючи серед болю і тяжкої гризоти оті прості, часто скорбні, іноді, може, сухо навчаючі та моралізаторські вірші. Коли з них упаде в твою душу хоч крапля доброти, лагідності, толеранції не тільки для підмінних поглядів і вірувань, але навіть для людських блудів, і похибок, і прогріхів, то не даремна буде моя праця.

З передмови до збірки «Мій Ізмарагд», 1898 рік

Немає друга понад мудрість,
Ні ворога над глупоту,
Так, як нема любові в світі
Над матірню любов святу.

Не ділиш мудрості з братами,
Її злодії не вкрадуть,
Її не згубиш по дорозі,
Вона є вільна серед пут.

Вона магнет посеред моря,
Найвищий скарб, безцінний дар,
Огнище тепле в студінь горя,
Холодна тінь під страстей сквар.

Без неї все життя пустиня,
Так, як пустий без друга шлях,
І як твій дім пустий без сина,
І як пустий дурного страх.

Ти сто людей побив у бою
І тим пишаєшся, герою –
Ось сей лиш власну пристрасть поборов,
І над тобою він горою.

Пурпуром сонечко сходить,
Пурпуром криється в морі;
Так будь і ти все спокійний –
В щасті і в горі.

Мужню силу хоч похилить горе,
Та не зломить, в підлість не поверне;
Так і свічку хоч схили додолу,
Свого світла вниз вона не зверне.

Навіть той, хто в призначення вірить,
Все ж трудитися мусить постійно:
Адже ж бачиш і сам, що без труду
Не горить і сухеє поліно.

Хто з всіми добрий хоче бути,
Той швидко втратить добрий путь.
На може при добрі той жить,
Хто хоче злу й добру служити.
Бо, хтівши догодить обом,
Він швидко стане зла рабом.

Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

ДІТИ МІНОСА

■ Антон Мусулін

«Цар мороку», Михайло Сапожников, 1918

Фюрере, вождю кривавий!
Свій хоровод починай!

Вйо, вперед, Революціє!
Колесо обертай!

Залякуй нас батогоми – крики із вуст.
Байдуже – йди головами! Чути хруст.

Мінотаври плачу не чують.
Мінотаври біль не відчують.

Ллється вино – екстаз нестримний.
Крутиться колесо – рух неспинний.

Хоровод несеться, вино п'ється.
Кров тече. Кров ллється.

Ллється всіма шляхами
Між тернами та зірками.

Тільки тілом керовані
Йдуть над тілами.

Мінотаври серцем не чують.
Душі чавлять, а самі плазують.

Хоровод несеться – рух без упину.
Вже не один мільйон в оберті згинув.

Швидше! Чортове коло могутнє!
У світле майбутнє, в святе майбутнє!

Оберт триває. Ніч темна впала.
Місяць не видно. Колесо стало...

В тиші густій, в тиші пустій криком невтомним,
Криком застиглим, що небо наповнив.

Смерті немає. Немає й життя.
Бліднуть лунатики Міноса – без вороття.

Мріє світанок – Сонця буття.

1989 (переклад з хорватської) ■

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ЖИТТЯ

Курс лекцій та практичних занять

22 лекції
заняття щотижня

практичні заняття
двічі на місяць

курс вивчається
у 54 країнах

Програма

- Філософія як спосіб життя ▪ Індія ▪ Тибет ▪ Єгипет ▪ Рим і стоїки ▪ Конфуцій
- Платон ▪ Плотин ▪ Аристотель ▪ Свобода вибору і доля ▪ Філософія історії

Що дає курс практичної філософії

- пізнавати себе і вчитися володіти собою
- краще розуміти інших
- приймати події, виклики часу і не боятися змін
- розвивати критичне мислення, міркувати та розширювати світогляд
- розвивати символічне мислення та творчу уяву

Більше ніж навчання

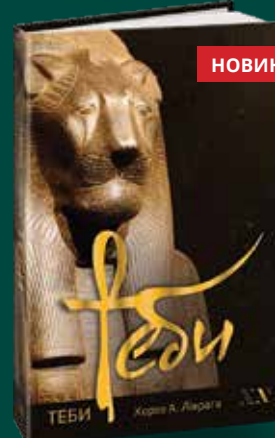
Разом ми волонтеримо, збираємо і передаємо гуманітарну допомогу,
проводимо культурні заходи.

Запрошуємо у філософську подорож! Реєструйтесь і запрошуйте друзів:

 newacropolis.org.ua [philosophy_course](https://www.instagram.com/philosophy_course)

НА

НОВИЙ АКРОПОЛЬ
ВИДАВНИЦТВО

НОВИНКА

Готуються до друку

- Платон. «Менон»
- Платон. «Кратил»
- Прокл. «Коментар до діалогу «Кратил» Платона»
- Хорхе Анхель Ліврага. «Анкор-учень»
- Хорхе Анхель Ліврага. «Елементали»

Для придбання і розповсюдження звертатися:
nabooks.com.ua, facebook.com/NewAcropolisPublishing

+38 (067) 440-94-24